

NATŲ LEIDYBA LIETUVOJE 1990–2013 METAIS¹

Darius Kučinskas | Kauno technologijos universiteto
Audiovizualinių menų katedra
A. Mickevičiaus g. 37, LT-44244 Kaunas, Lietuva
El. paštas: darius.kucinskas@ktu.lt

Straipsnyje nagrinėjama lietuviškų natų leidyba atkūrus Lietuvos nepriklausomybę. Patikslinus natų leidybos sąvoką (tai pačių muzikos kūrinių, bet ne knygų apie muziką leidyba), šis procesas analizuojamas knygotyrai svarbiais aspektais – aptariamas tipologinis, žanrinis leidinių pobūdis, jų techninis ir meninis apipavidalinimas, natų leidėjai, muzikos bibliotekos, galiausiai įvertinama pati muzikų bendruomenė ir atskleidžiama jos struktūra bei poreikiai. Straipsnyje daroma išvada, kad natų leidyba, nors yra marginalinė Lietuvos knygų leidybos dalis, niekada neprarado savo reikšmės ir atlieka labai svarbų vaidmenį formuojant bendrą Lietuvos kultūrinio gyvenimo panoramą. Kita vertus, maža Lietuvos rinka ir palyginti silpna vartotojų perkamoji galia kol kas nesudaro prielaidų stambesnei ir stabiliau veikiančiai lietuviškų natų leidyklai atsirasti. Natų leidyba šiai dienai yra daugiau savaiminio proceso rezultatas nei strategiškai koordinuojama veikla. Dėl to publikuojant Lietuvos muzikinį paveldą susidaro akivaizdžių spragų ir netolygumų.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: *natų leidyba, natų leidiniai, muzikos leidyklos, muzikų bendruomenė.*

Natų leidyba yra reikšminga muzikinės kultūros dalis. Ji apima platų spektrą mokslinių, meninių ir technologinių klausimų, kurių sėkmingas sprendimas ir realizavimas vienaip ar kitaip veikia ir visuomenės socialinę raidą. Be platesnės muzikos kūrinių sklaidos (leidybos) neįmanomas pastovus koncertinio gyvenimo organizavimas ir palaikymas, edukacinis procesas, bendra visuomenės kultūrinė ir socialinė raida. Natų leidyba savo prigimtimi yra tapati knygų leidybai, tačiau dėl specialistų trūkumo lietuviškų natų leidyba iki šiol tyrinėta fragmentiškai, ji nėra suvokiama kaip vientisas ir nuosekliai besivystantis darinys, veikiantis ir veikiamas bendrosios visuomenės kultūrinės raidos bei pačios muzikos istorijos.

Tarptautinėje praktikoje natų leidyba pirmiausia suprantama kaip muzikos kūrinių parengimas spaudai ir pats spaudos procesas. Parengiamuoju etapu, jei ketinama leisti praeitų amžių ar jau mirusių autorių kūrinius, ypač svarbus redagavimo momentas, kai kūrinio redaktorius stengiasi maksimaliai priartėti prie esminių konkretaus autoriaus muzikinio teksto formavimo principų ir jais remdamasis

nustatyti klaidas, jas ištaisyti, o kartu (priklausomai nuo redakcijos tipo) pasiūlyti kūrinio atlikėjams abejonių nekeliantį ir atitinkamą interpretaciją inspiruojantį variantą (angl. *critical edition, urtext edition*).

Analogiškai natų leidyba apibrėžta ir vienoje autoritetingiausių šių laikų muzikos enciklopedijų – *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. Joje natų leidiniai įvardijami visų pirma notacija grįsti leidiniai, skirti muzikos kūrinių atlikimui ar jų studijoms. Žodinės knygos apie muziką, muzikos teorijos ar istorijos vadovėliai su muzikos kūrinių (natų) pavyzdžiais nėra traktuojami kaip natų leidybos atvejai². Vadinasi, kalbėdami apie natų leidybą, visuomet turime omeny pirmiausia muzikos kūrinių (kompoziciją) ar jų rinkinį.

Įvertinant dabartinę lietuviškų natų, ypač pastarojo laikotarpio (nuo 1990 m.), tyrimų būklę, reikia konstatuoti, jog lietuviškų natų leidyba yra tyrinėta netolygiai ir nevienareikšmiškai. Daugiausia mokslinių darbų paskelbta apie pirmuosius lietuviškus giesmynus³ (G. Michelini, B. Kabašinskaitė). J. Trilupaitienė tyrinėja LDK muzikinį gyvenimą (įtraukdama ir pavienių leidinių analizę)⁴, JAV lietuvių muzikinę kultūrą (sykiu epizodiškai aptardamos ir natų leidybos klausimus) nagrinėja D. Petrauskaitė⁵ ir R. Kryžauskienė⁶, dvarų muzikinį gyvenimą – L. Kiauleikytė⁷. Specialiai XX a. lietuviškų natų leidybai yra skirtas tik vienas kitas straipsnis. Bendroji natų leidyba labai mažai atspindėta ir pastaraisiais metais Lietuvoje išleistuose enciklopediniuose leidiniuose. Pavyzdžiui, 2000–2007 m. išleistoje lietuviškoje *Muzikos enciklopedijoje* išspausdintas šių eilučių autoriaus straipsnis „Muzikos kūrinių redagavimas“⁸ ir bendraautorių I. Jasinskaitės-Jankauskienės, J. Trilupaitienės, J. Špokaitės straipsnis „Muzikos leidyklos“⁹. Juose minimos tik

1 Straipsnis parengtas vykdant LMT finansuojamą projektą (sutarties Nr. LIT 8-60/2014).

2 KRUMMEL, Donald W. Printing and publishing of music. §II: Publishing. In *Grove Music Online* [žiūrėta 2013 m. rugsėjo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.oxfordmusiconline.com/subscriber/article/grove/music/40101pg2?com=music+publishing&search=quick&pos=6&start=1#firsthit>>.

3 MICHELINI, Guido. *Martyno Mažvydo raštai ir jų šaltiniai*. Vilnius, 2000; KABAŠINSKAITĖ, Birutė. XVI–XX amžiaus lietuviškų giesmių tyrimo ir publikavimo apžvalga. *Archivum Lituanicum*, 2001, t. 3, p. 325–344.

4 TRILUPAITIENĖ, Jūratė. *Jėzuitų muzikinė veikla Lietuvoje*. Vilnius, 1995; TRILUPAITIENĖ, Jūratė. Natų leidyba Lietuvos XVI–XVII a. muzi-

kinio gyvenimo kontekste. *Knygotyra*, 1998, t. 25, p. 126–144.

5 PETRAUSKAITĖ, Danutė. JAV lietuvių vargonininkų veikla liturginės muzikos baruose. *Soter*, t. 12, p. 225–237.

6 KRYŽAUSKIENĖ, Ramunė. *Lietuvių išeivių fortepijoninė kultūra JAV*. Vilnius, 2007.

7 KIAULEIKYTĖ, Laima. *XVIII a. II pusės–XIX a. muzikinė Lietuvos dvarų kultūra*: stiliaus epochų sankirtose. Vilnius, 2008.

8 KUČINSKAS, Darius. Muzikos kūrinių redagavimas. Iš *Muzikos enciklopedija*. Vilnius, 2003, t. 2, p. 522–23.

9 JASINSKAITĖ-JANKAUSKIENĖ, Inga; ŠPOKAITĖ, Jadžė; TRILUPAITIENĖ, Jūratė. Muzikos leidyklos. Iš *Muzikos enciklopedija*. Vilnius, 2003, t. 2, p. 523–525.

atskiros daugialypio natų leidybos proceso dalys, dėl tyrimų trūkumo ir nesusistemintų šaltinių net nesiekiant apimti natų leidybos proceso visumos, pačiai lietuviškų natų leidybai skiriant neproporcingai mažai vietos. B. Zubricko sudarytuose enciklopediniuose žinyuose natų leidiniai (tik pagrindiniai) nurodomi kaip literatūros šaltinis, jų atskirai nenagrinėjant¹⁰. Šuo metu leidžiamoje *Lietuvos muzikos istorijoje* glaustą apžvalginį straipsnį apie tarpukario natų leidybą pateikė šių eilučių autorius¹¹. Lietuvos bibliografijos sąvade pilnas XX a. pirmos pusės lietuviškų natų leidinių registras publikuotas tik pastaraisiais metais. XX a. antra pusė ir ypač paskutiniai dešimtmečiai nėra tyrinėti. Ypač sudėtinga užsienyje (daugiausia JAV) esančių archyvų situacija – jie nėra iki galo aprašyti, netgi nežinoma, kas juose sukaupta, nes į archyvus papuołę eksponatai po kelerius ar daugiau metų nėra tvarkomi (dėžės stovi neišpakuotos), o juos tvarkantys darbuotojai dažnai neturi atitinkamos kvalifikacijos. Tad tenka konstatuoti, kad lietuviškų natų leidyba apskritai (ne tik paskutinių dešimtmečių) vis dar nėra susisteminta, neiširta, neapiendrinta ir neįvertinta.

Šio straipsnio tikslas – išnagrinėti ir įvertinti natų leidybos situaciją Lietuvoje 1990–2013 m. Straipsnyje bus remiamasi aprašomuoju analitiniu ir knygotyriminiu tyrimo metodais.

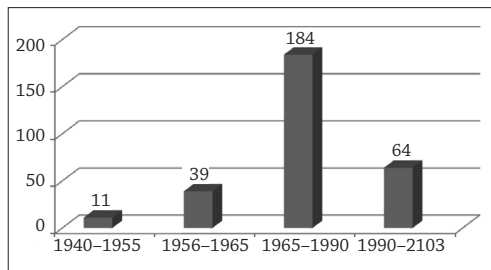
Aptariant natų leidybą Lietuvoje statistiniu požiūriu ji buvo ir lieka marginali kultūrinės raiškos dalis. Leidinių skaičiumi lyginant su knygų leidyba ji niekada per visą XX amžių nesiekė nė 5 procentų bendro leidinių skaičiaus, bet jos leidybos pastovumas liudija reikšmingą Lietuvos kultūros dedamąją ir tradicijų tęstinumą. Lietuvos spaudos bibliografijos suvestinių duomenys rodo, kaip istoriškai kito lietuviškų natų leidybos mastai ir tiražai (1 lentelė). Žvelgiant į šiuos duomenis ir turint omeny papildomus kriterijus (teminė bei žanrinė leidinių struktūra), galima vertinti ne tik visuomenės poreikius, bet ir ideologinę įtaką, kintančias verslo

1 LENTELĖ. Natų leidybos statistika Lietuvoje

Laikotarpis	Laikotarpio apimtis metais	Iš viso užregistruota leidinių / vidutiniškai pavadinimų per metus	Užregistruota muzikos leidinių / vidutiniškai per metus	Muzikos leidinių procentas nuo visų leidinių	Muzikos leidinių tiražai
1862–1904	42	3 100 / 74	24 / 0,6	0,7	300–3 000
1940–1955	15	10 000 / 667	170 / 11	1,7	500–40 000
1956–1965	9	10 200 / 1133	348 / 39	3,4	1 500–5 000
1965–1990	25	107 230 / 4289	4613 / 184,5	4	8–180 000
1990–2013	23	99 880 / 4540	1 388 / 64	4,6	10–50 000

ŠALTINIS: LIETUVOS spaudos bibliografijos suvestinės

sąlygas, muzikų bendruomenės formavimosi ypatumus. Lyginant išleidžiamų lietuviškų natų kiekius įvairiais XX a. laikotarpiais galima pastebėti, kad jie tiesiogiai koreliuoja su muzikų bendruomenės pokyčiais – didesni kiekiai natų išleisti būtent tuomet, kai ši bendruomenė augo, plėtėsi. Pavyzdžiui, 1956–1965 m. du kartus (lyginant su ankstesniu 1940–1955 m. laikotarpiu) išaugęs išleistų natų kiekis, susijęs su tuo metu visoje šalyje pradėtomis steigti muzikos mokyklomis ir sparčiai didėjančiu jose besimokančių mokinių skaičiumi. Atitinkamai auga ir vidutiniškai per metus išleidžiamų natų leidinių pavadinimų skaičius (žr. schemą).

SCHEMA. Vidutinis per metus išleistų muzikos leidinių pavadinimų skaičius¹²

MUZIKŲ BENDRUOMENĖ

Nėra abejonės, kad leidybos procesą (kartu ir natų leidybą) inspiruoja kultūrinis visuomenės išsivystymo lygis ir konkrečiai – muzikinės bendruomenės socialinio bendravimo poreikis. Šis poreikis savo ruožtu kyla tuomet, kai susiformuoja pakankamas kiekis muzika besidominčių, taip pat ją profesiskai propaguoti ir jos mokytis siekiančių žmonių. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, Lietuvoje 2013 m. pradžioje gyveno 2 971 905 žmonių¹³. Kiek iš jų profesiskai susijusių su muzikine veikla, duomenų nepateikiama, tačiau remiantis duomenimis, gautais iš susirašinėjimo su koncertinėmis organizacijomis, įvairiais muzikos kolektyvais, draugijomis, sąjungomis, muzikos mokymo įstaigomis ir iš jų internetinių svetainių, galima teigti, kad Lietuvos muzikų bendruomenę sudaro kiek daugiau nei 83 000 žmonių (2 lentelė). Tai yra 2,79 proc. visų šalies gyventojų. Iš jų pusę (50,25 proc.) sudaro su švietimo ir ugdymo sistema susiję asmenys – mokiniai, studentai, mokytojai ir dėstytojai. Kita dominuojanti grupė – tai meno savi-veikloje dalyvaujantys asmenys (48,04 proc.), dar kita, skaičiumi gerokai mažesnė,

10 ZUBRICKAS, Boleslovas. *Pasaulio lietuvių chorvedžiai*. Vilnius, 1999; ZUBRICKAS, Boleslovas. *Lietuvių kompozitoriai*. Vilnius: Vaga, 2004.

11 KUČINSKAS, Darius. Lietuviškų natų leidyba. Iš *Lietuvos muzikos istorija*. Kn. 2: Nepriklausomybės metai, 1918–1940. Vilnius, 2009, p. 668–673.

12 2013 m. natų leidybos duomenys – iš Lietuvos

nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Muzikos skyriaus katalogo.

13 Lietuvos statistikos departamentas, oficialiosios statistikos portalas [žiūrėta 2013 m. rugsėjo 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=3fd1b711-c860-41bf-bb33-3a27eacbbf11>>.

Muzikai	Įstaigų skaičius	Muzikų skaičius (mokiniai / studentai / mokytojai / dėstytojai)	% nuo bendro muzikų skaičiaus
Muzikos / meno mokyklos			50,25
Vaikų muzikos (meno) mokyklos	93	37 570	45,12
Specializuotos muzikos / meno gimnazijos	3	1310	1,57
Konservatorijos (buv. aukštesniosios muzikos mokyklos)	5	1400	1,68
Aukštosios mokyklos, kur rengiami muzikai ir muzikos pedagogai	6	1570	1,88
Profesionalūs atlikėjai ir jų kolektyvai			1,71
Atlikėjai solistai	50	50	0,06
Kameriniai ansambliai	15	60	0,07
Chorai (kartu su teatrų choriais)	8	400	0,48
Kameriniai orkestrai	6	120	0,14
Simfoniniai orkestrai (kartu su teatrų orkestrais)	7	560	0,67
Pučiamųjų instrumentų orkestrai	8	240	0,29
Mėgėjų meno kolektyvai			48,04
Orkestrai	2000	40000	48,04
Chorai			
Folkloriniai ansambliai			
Instrumentiniai-vokaliniai ansambliai			
Iš viso:	2206	83270	100

bet pagal natų poreikį imlesnė grupė būtų muzikai profesionalai ir jų ansambliai – solistai, chorų, ansamblių ir orkestrų dalyviai bei jų vadovai.

Pirmosios grupės susiformavimą lėmė Lietuvoje dar veikiantis unikalus pradinio muzikinio ugdymo mokyklų tinklas, apimantis beveik 100 valstybės išlaikomų muzikos / meno mokyklų. Greta jų taip pat veikia keliolika specializuotų muzikos gimnazijų, konservatorių ir aukštųjų mokyklų ar jų fakultetų, kuriuose rengiami muzikai. Be to, mėgėjų meno kolektyvų (ypač folklorinių ansamblių) nariai dažniausiai yra tie patys pedagogai ir jų mokiniai, papildomai besireiškiantys meninėje kūrybinėje veikloje. Taigi, šiandien didžiausias natų poreikis Lietuvoje pirmiausia sietinas su gerai išplėtotą visų lygių muzikos švietimo / mokymo / ugdymo sistema¹⁴.

Antroji grupė, kuriai natos reikalingos kaip būtina profesinės veiklos sąlyga, yra profesionalūs muzikai ir jų ansambliai. Skaičiumi ši muzikų grupė yra labai maža, tačiau jos natų poreikis pats didžiausias tiek kiekybe, tiek žanriniu ar tipologiniu požiūriu. Iš profesionalų vėlgi reikėtų išskirti akademinės muzikos atstovus, kurių koncertinės veiklos pagrindinis tarpininkas yra natos (natų leidiniai), bei kitų tipų atlikėjai (roko, džiaz, elektroninės muzikos atstovai), kurie dėl savo specifikos atlieka daugiausia pačių sukurtas kompozicijas ar improvizacijas ir natos (tiek spausdintinės, tiek rankraštinės) jiems nėra būtinos – užrašant muzikines mintis neretai pasitelkiami kiti muzikos fiksavimo būdai, tokie kaip schemizuoti koncertų scenarijai, brėžiniai, sutartiniai ženklai, kuriuos dažniausiai supranta tik pats atlikėjas ir jo ansamblio nariai.

Šiandien Lietuvos akademinės muzikos koncertiniame gyvenime reiškiasi kelios dešimtys profesionalių solistų, įvairios sudėties ansamblių, chorų, orkestrų ir saviveiklinių muzikos (meno) kolektyvų. Turint omenyje, kad Lietuvoje dauguma muzikų profesionalų derina savo koncertinę veiklą su pedagoginiu darbu, šis dviejų grupių atskyrimas yra sąlyginis – tas pats asmuo vienu atveju reiškiasi kaip profesionalus atlikėjas, kitu – kaip pedagogas. Tačiau natų poreikis yra skirtingas, dėl to negalėtume teigti, kad skirtingoje veikloje naudojamos tos pačios natos.

Mėgėjų meno kolektyvuose dalyvaujančių žmonių skaičius yra labai nepastovus. Taip pat sunku įvertinti, kiek iš jų realiai pažįsta natas ir pagal jas muzikuoja, o kiek – tik iš klausos. Natų poreikio klausimas čia nėra adekvatus mėgėjų meno raiškos dalyvių skaičiui. Galima numanyti, kad mėgėjiškų orkestrų ir vokalinių-instrumentinių ansamblių dalyviai dažniau atlieka muziką pagal natas, o folklorinių ansamblių – natų beveik nenaudoja. Be to, dažnas atvejais, kai mėgėjų meno kolektyvuose dalyvauja tie patys asmenys, dirbantys ir muzikos / meno mokyklose, ypač kolektyvų vadovai.

Kitas svarbus aspektas analizuojant natų rinką yra muzikų pasiskirstymas pagal instrumentus (ir balsus). Lietuvoje skaičiumi akivaizdžiai dominuoja dvi muzikų grupės – pianistai ir dainininkai (solo ir choro). Pirmųjų grupė formuojasi dėl instrumento universalios pritaikymo ir muzikos mokymo programų, kuriose skambinimas fortepijonu yra privalomas visų specialybių muzikos mokiniams. Antroji grupė, matyt, atskleidžia prigimtine lietuvių savybę – norą dainuoti,

14 Šiame straipsnyje nepavyko net preliminariai apskaičiuoti įvairiuose Lietuvos muzikos būreliuose, privačiose studijose, mokyklėse, klubuose dalyvaujančių mokinių ir mokytojų skaičiaus, nes šių duomenų niekas neregistruoja, jie niekur neskelbiami, labai greitai kinta, o neretai privačių užsiėmimų

vadovų (mokytojų) netgi slepiami dėl ekonominių priežasčių (mokesčių vengimas, pajamų deklaravimas ir pan.). Tačiau pagal skelbimus laikraščiuose galima spėti, kad šioje veikloje taip pat dalyvauja reikšmingas skaičius mokinių ir mokytojų.

Instrumentas / vokalas	% nuo visų besimokančiųjų muzikos
Fortepijonas	26,47
Chorinis dainavimas	11,88
Solinis dainavimas (kartu ir estradinis)	11,40
Smuikas	7,15
Akordeonas	6,56
Kanklės	5,54
Gitara, el. gitara	5,10
Kiti soliniai instrumentai (bendras skaičius)	25,90

kuris yra palaikomas įvairių masinių renginių, TV šou programų, nacionalinių švenčių ir net yra patekęs į UNESCO nematerialaus paveldo globą (dainų šventės). Mokymasis groti kitais instrumentais nėra toks populiarus (3 lentelė)¹⁵. Kiti soliniai instrumentai, skaičiuojant kiekvieną instrumentą atskirai, nesiekia 5 proc. visų besimokančiųjų, nors bendras mokinių skaičius atrodo reikšmingas (25,9 proc.).

Muzikantų pasiskirstymas geografiškai didelės įtakos natų leidybai neturi, bet natūraliai didesnė muzikų dalis telkiasi didmiesčiuose, ypač išsiskiria Vilnius, kuriame veikia daugiausia profesionalių meno kolektyvų, visapusiškai išplėtotas muzikinis kultūrinis gyvenimas, jo intensyvumas kelis kartus lenkia kitų miestų ir miestelių muzikinį gyvenimą.

Apibendrinant natų poreikio potencialą Lietuvoje būtų galima teigti, kad jis daugiausia susijęs su muzikos edukacija. Lietuvoje šis poreikis yra dominuojantis, pastovus ir mažai kintantis – nuo XX a. pradžios tiek muzikų bendruomenė, tiek natų leidyba sudarė tik apie 1–3 proc. Be to, natų leidyba tiesiogiai susijusi su muzikinės bendruomenės pokyčiais – jos viena kitą tiesiogiai veikia.

Apibendrinant natų poreikio potencialą Lietuvoje būtų galima teigti, kad jis daugiausia susijęs su muzikos edukacija. Lietuvoje šis poreikis yra dominuojantis, pastovus ir mažai kintantis – nuo XX a. pradžios tiek muzikų bendruomenė, tiek natų leidyba sudarė tik apie 1–3 proc. Be to, natų leidyba tiesiogiai susijusi su muzikinės bendruomenės pokyčiais – jos viena kitą tiesiogiai veikia.

LEIDYKLOS

Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos (LNB) internetinėje svetainėje pateikiamais duomenimis, iš 5412 leidėjų muzikos leidėjais nurodyti 124¹⁶. Tai sudaro 2,29 proc. visų leidėjų. Tačiau šie duomenys kelia abejonių, nes muzikos leidykloms priskirti visi leidėjai, kurie išleido bent vieną su muzika susijusį leidinį, iš jų ir kompaktinę plokštelę, ir vaizdo įrašą, ir muzikos vadovėlį, kuris iš esmės nėra natų leidinys. Taigi, čia yra supainiota natų leidyba su muzikos įrašų (garso) leidyba ir pedagogine (ne natų) literatūra. Be to, šiame sąrašė išvardyti muzikos leidėjai – tai įvairios organizacijos, institucijos, draugijos, greta kitų leidinių kartais išleidžiančios „ir natų“. Dėl to čia taip pat yra nurodytos tipinės knygų leidyklos („Šviesa“, „Kronta“, „Vaga“), įvairūs fondai (Kernagio šeimos fondas, Muzikų rėmimo fondas), visuomeninės organizacijos (Čiurlionio draugija), aukštojo mokslo įstaigos (Lietuvos muzikos ir teatro akademija, Klaipėdos universitetas) ir keliolika kito tipo organizacijų. Dalis jų per metus kartais neišleidžia nė vieno natų leidinio.

Remiantis šia statistika ir asmenine patirtimi būtų galima konstatuoti paradoksalų faktą – šiuo metu Lietuvoje nėra nė vienos leidyklos / leidėjo, kurio pagrindinė veikla būtų natų leidyba.

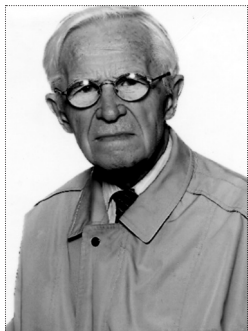
Bandymų steigti tokią leidyklą būta ir prieškarui, ir atkūrus Lietuvos nepriklausomybę 1990 metais. Tarpukariu Lietuvoje veikė Švietimo ministerijos knygų leidybos komisija, kurios viena iš funkcijų buvo natų leidyba. Stengtasi pirmiausia patenkinti augančios Lietuvos muzikinio švietimo sistemos poreikius. Lygia greta buvo leidžiami nauji lietuvių kompozitorių kūriniai, daugiausia vokaliniai opusai. Karas ir besikeičiančios okupacijos šią veiklą nutraukė. 1989 metais Vilniuje įkurta leidykla „Muzika“ veikė tik keletą metų (1989–1994) ir reikšmingesnio įnašo lietuviškų natų leidybos istorijoje nepaliko. Pagrindinė priežastis, matyt, buvo ta, kad šią leidyklą kūrė natų leidybos specifikos neperpratę ir naujų rinkos sąlygų nepaisantys asmenys, kurie pirmiausia pasirūpino administracinio aparato suformavimu ir jo išlaikymu. Nors buvo užsimota plačiai (periodikoje skelbta apie planus leisti lietuvių kompozitorių ir išėvių kūrybą), spėta išleisti tik kelis neišvaizdžius ir prastos poligrafinės kokybės leidinius. Taigi, 1990 m. pasikeitusi politinė ir ekonominė situacija iš esmės pakeitė ir natų leidybos sąlygas. Sovietmečiu nusistovėjusi leidybos strategija (propagandiniais tikslais suformuoti leidybiniai užsakymai, mažai aktualus atsiperkamumo veiksnys, menkas dėmesys natografiniam ir meniniam leidinių apipavidalinimui) naujomis aplinkybėmis netiko.

Išskirtinis atvejis šiuo požiūriu buvo muzikos leidėjas Jonas Petronis (1911–2005). Tai vienas reikšmingiausių XX a. Lietuvos muzikinės kultūros veikėjų, ypač daug nusipelnęs leidžiant ir propaguojant lietuvių kompozitorių muziką. Galima netgi teigti, kad J. Petronis – pirmasis profesionalus muzikos leidėjas Lietuvoje, kurio veikla (su ilga sovietinės okupacijos pertrauka) apėmė daugiau kaip 60 metų: nuo 1942 m. iki 2005 m. Per tą laiką jis parengė ir išleido daugiau kaip 100 muzikos leidinių. Tai Mikalojaus Konstantino Čiurlionio, Kazimiero Viktoro Banaičio, Vlado Jakubėno, Juliaus Gaidelio, Juozo Gruodžio, Aleksandro Kačanausko ir daugelio kitų, jau klasikais tapusių lietuvių kompozitorių opusai. Šiandien iš jo natų lietuviška muzika skamba Jungtinių Amerikos Valstijų, Japonijos, Brazilijos, Vokietijos, Suomijos, Norvegijos, Austrijos, Jungtinės Karalystės, Italijos, Prancūzijos, Lenkijos ir daugelio kitų šalių koncertų salėse. Iš J. Petronio natų įrašus daro ne tik Lietuvos radijas ar privačios įrašų studijos, bet ir tokios garsios pasaulio bendrovės kaip „Marco Polo“ ir „Celestial Harmonies“. Be to, J. Petronio leidiniai

15 Duomenys šalies mastu nėra registruojami. Čia pateikiama Kauno miesto statistika atskleidžia tipinę visos Lietuvos situaciją. Apskaičiavimai atlikti remiantis Kauno muzikos mokyklų administraci-

jos atsiųsta informacija.

16 Virtualus katalogas „Lietuvos leidėjai“ [žiūrėta 2013 m. rugsėjo 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://leidėjai.libis.lt:8088>>.

Leidėjas Jonas Petronis
(1911–2005)

buvo eksponuoti tarptautinėse knygų mugėse Rygoje, Vilniuje, Frankfurte prie Maino bei Paryžiaus muzikos parodoje „Musico-rum“. Visa tai rodo, kad šio žmogaus vardas ir jo leidiniai tapo reikšminga Lietuvos muzikinės kultūros dalimi. Deja, po leidėjo mirties šios veiklos niekas nepratęsė.

Šiuo metu natas labiau sistemingai leidžia Lietuvos muzikos informacijos ir leidybos centras, įkurtas prie Lietuvos kompozitorių sąjungos, Klaipėdos universitetas ir Šiauliuose įsikūrusi leidykla „Lucilijus“ (daugiausia Šiaulių universiteto pedagogų parengti leidiniai). Pažymėtina, kad ši veikla iš dalies yra palaikoma įvairių fondų – visi solidesni natų leidiniai (partitūros, antologijos, rinktinės) dienos šviesą išvysta tik gavę papildomą fondų, o neretai ir pačių leidinių sudarytojų asmeninę finansinę paramą.

Dėl mažos rinkos ir didelių leidybos išlaidų Lietuvoje kol kas nėra palankių sąlygų savarankiškai natų leidyklai atsirasti. Dėl to kaimyninėse šalyse egzistuojančios muzikos leidyklos plečia savo leidinių platinimo lauką, skverbiasi į susidarancias „tuščias“ erdves, ieško jose kompozitorių ir publikuodami jų kūrinius (kartu įsigydomos visos autorių teisės) dar labiau sunkina galimybę rasti vietinei (nacionalinei, regioninei) natų leidybai. Vienas tokių pavyzdžių yra „Eres“ leidykla (Vokietija), kuri 2000 metais inicijavo seriją leidinių, skirtų Baltijos šalių muzikai¹⁷.

LEIDINIŲ TIPOLOGIJA

Muzikų bendruomenės struktūra ir maža Lietuvos rinka lemia tai, kad didžiausią paklausą turi ir dažniausiai yra publikuojamas *muzikinis pedagoginis repertuaras*. Tai įvairios miniatiūros soliniams instrumentams ar vokalui, rečiau – chorinės partitūros, ir tik išimtiniais atvejais – orkestrinės partitūros su instrumentų partijomis. Žanriniu požiūriu dominuoja trumpos pjesės, programinės miniatiūros ir originalios dainos vaikams. Reikšmingą vietą užima publikuojami pradžiamoksliai atskiriems instrumentams – fortepijonui, smuikui, o gitarai pastaruoju metu yra išleisti net keturi vadovėliai (J. Rimkevičiaus, G. Jakelio, G. Kubiliaus, V. Paliulio). Pedagoginis repertuaras pagal mokymosi programas (klases) nėra griežtai suskirstytas, bet vyrauja rinkiniai pagal sudėtingumo lygius (pradinės klasės, jau pažengusiems, aukštųjų mokyklų studentams). *Pasaulinės muzikos klasikos* repertuaras Lietuvoje nėra publikuojamas. Tai lemia aplinkybė, jog klasikinis repertuaras pasaulyje yra dominuojantis, jo nesunku įsigyti, o perleisti kūrinius tik Lietuvos rinkai komerciškai nuostolinga. Be to, yra nusistovėję tarptautiniai muzikos kūrinių interpretavimo standartai ir

pripažįstamos tik konkrečių atlikėjų redakcijos (saugomos autorių teisių). Dėl to Lietuvoje daugiau publikuojami originalūs *lietuvių kompozitorių kūriniai*. Čia vėlgi reikėtų atskirti kompozitorius klasikus ir šių dienų autorius. Klasikų (M. K. Čiurlionio, J. Gruodžio, B. Dvariono, S. Vainiūno) kūryba yra populiari ir sulaukia po keleto laidų, nes jų kūrybai yra skirtas ne vienas muzikos atlikėjų konkursas, festivalis, jie reprezentuoja Lietuvos muzikinę kultūrą užsienyje, o tam taip pat reikia leidinių. Modernesnių ar šiuo metu gyvenančių kompozitorių opusai po premjeros ilgam atgula į stalčius. Čia reikalingos papildomos tiek autoriaus, tiek verslininkų pastangos, jei norima kūrinių publikuoti. Ne paskutinėje vietoje yra finansinė grąža, nulemianti, ar kūrinys bus publikuotas. Lietuvos Respublikos kultūros ministerija ar renginių organizatoriai iš autoriaus perka patį kūrinių, bet ne leidinį, t. y. kūrinys gali būti pateiktas ir rankraščio pavidalu. Įvertinimai kompozitoriams (premijos, apdovanojimai, vardai) skiriami taip pat už kūrinių sukūrimą (rankraštį), bet ne jo publikaciją. Taigi šiuolaikinių lietuvių kompozitorių muzikos kūrinių publikavimas dažniausiai yra paties autoriaus ambicijų ir užsispyrimo rezultatas.

Atskirą Lietuvoje publikuojamų natų grupę sudaro *faksimilės* ir *urtekstai*. Jų poreikiui susiformuoti reikalingos tam tikros sąlygos – nusistovėjusi kūrinių interpretavimo tradicija, leidybinė praktika (kūrinys jau prieš tai turi būti publikuotas kelis kartus, ir urtekstas ar faksimilė reikalingi kilusioms abejonėms išsklaidyti bei klaidoms ištaisyti), galiausiai kultūrinė muzikinė visuomenės branda ir istorinis kultūrinis kontekstas. Iki šiol Lietuvoje yra išleisti tik keli faksimiliniai muzikos leidiniai ir kūrinių urtekstai. Vieni jų skirti XVI–XVII a. muzikinio palikimo išsaugojimui, pavyzdžiui, XVII amžiaus Lietuvos klavyrinei muzikai, kiti – lietuvių klasikų kūrybos naujoms interpretacinėms įžvalgoms pagrįsti ar paneigti (leidinys „M. K. Čiurlionio fuga b-moll. Faksimilė ir urtekstas“). Pastarasis leidinys atsirado tuomet, kai pradėjus orga-

Retai Lietuvoje leidžiamos natos – orkestro partitūra ir instrumentų partijos: J. Petronio išleista B. Jonušo maršų rinktinė

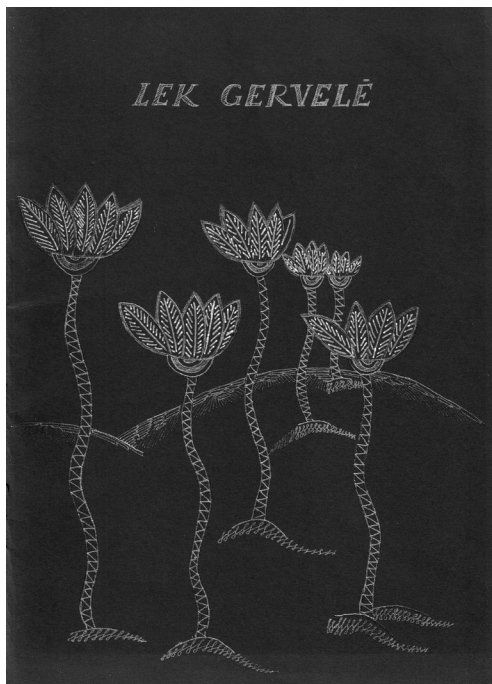
17 *Baltische Orgelmusik aus zwei Jahrhunderten (1785–1950)*. Lilienthal; Bremen: Eres, 2000.

nizuoti tarptautinius M. K. Čiurlionio muzikos konkursus susivokta, kad trūksta kanoninio privalomų kūrinių teksto.

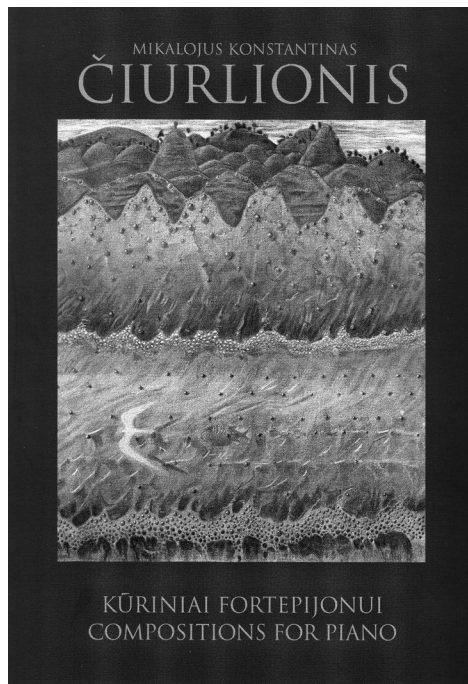
Lyginant natų leidinius *pagal instrumentus* Lietuvoje daugiausia yra publikuojama fortepijoninė literatūra. Taip yra dėl to, kad fortepijonas (pianinas) dar nuo XIX a. pabaigos tapo populiariausiu namų muzikavimo instrumentu visoje Europoje, o nuo XX a. pradžios šis instrumentas tapo privaloma mokymo programų dalimi visiems instrumentalistams¹⁸. Be to, pagal mokinių pasiskirstymą Lietuvos muzikinio švietimo sistemoje dominuoja pianistai (3 lentelė). Kiek mažiau, bet taip pat gausiai Lietuvoje publikuojami vokaliniai kūriniai, ypač dainos vaikams. Po 1990 m. pastebima, kad atitinkamo repertuaro populiarumui ir jo publikavimui turi įtakos masinės informacijos priemonės, daugiausia – televizija ir radijas. Transliuojami TV muzikos konkursai, festivaliai, šou atitinkamai formuoja muzikinį skonį, o „hitais“ tapusius kūrinius stengiamasi nedelsiant publikuoti. Tokio proceso rezultatu galima įvardyti V. Kernagio dainų rinktinės leidimą. Ypač retai Lietuvoje publikuojamos orkestrinių kūrinių partitūros, dar rečiau – partitūros kartu su instrumentų partijomis. Šių natų parengimas ir spauda – daug lėšų ir laiko reikalaujantis procesas, dėl to leidinių savikaina labai didelė, o jų poreikis minimalus (Lietuvoje yra tik keli simfoniniai ir keliolika pučiamųjų orkestrų).

TECHNINIS IR MENINIS MUZIKOS LEIDINIŲ APIPAVIDALINIMAS

Greta pačių muzikos kūrinių išleidimo labai svarbus yra natų leidinio natografinis ir meninis apipavidalinimai. Meninis šiuo metu leidžiamų natų apipavidalinimas dažniausiai apsiriboja viršelio parengimu. Tradiciškai tuo užsiima profesionalūs dalininkai, nors pasitaiko išskirtinių, unikalių atvejų, kai kiekvienam egzemplioriui piešiamas atskiras viršelis (leidinys „Lek gervelė“). Iliustracijos natų leidiniams nėra būdingos, profesionaliosios muzikos leidiniuose jų apskritai vengiama, nes blaško dėmesį ir trukdo muzikos atlikimui (ypač koncerto metu verčiant lapus). Be to, kokybiška spalvota iliustracija pabrangina ir taip nemažą natų leidinio savikainą, dėl to leidėjai tokias iliustracijas palieka tik išimtiniais atvejais – jubiliejinis leidinys, iliustracija atspindi gretutinę autoriaus meninę raišką ir pan. Vieni geriausių tokių pavyzdžių Lietuvoje – M. K. Čiurlionio muzikos leidiniai. Tačiau dažniausiai natų leidiniai meniniu apipavidalinimu neišsiskiria, ypač akademinės muzikos leidiniai – jų viršeliai yra asketiški, apsiribojantys pagrindine informacija. Pedagoginės paskirties leidiniai ar natų leidiniai ikimokyklinio amžiaus ir pradinių klasių vaikams artimesni vaikų literatūrai. Suprantama, kad iliustracijos vaikų leidiniams sužadina vaizduotę, bet galvojant apie pagrindinį

Leidinio „Lek gervelė“ kiekvienam egzemplioriui nupieštas atskiras viršelės. Šiam egzemplioriui viršelę piešė Martynas Kilius

M. K. Čiurlionio draugijos leidinys. Sudarė S. Urbonas, kūrinius redagavo R. Zubovas

natų leidinių tikslą akivaizdu, kad visos net ir vaikiškos iliustracijos mažai padeda suprasti ir perskaityti muzikos raštą ar išmokti naujus muzikos kūrinius.

Natografinis muzikos leidinių apipavidalinimas yra vienas svarbiausių natų leidyboje. Natų leidinio, ypač kelių kūrinių rinkinio funkcionalumas ir vidinis estetiškas vaizdas pirmiausia priklauso nuo natografo muzikinio išsilavinimo ir jo kaip atlikėjo praktikos. Neretai natografas, būdamas profesionalus muzikantas, gali pastebėti ir ištaisyti renkamo teksto klaidas, pasiūlyti leidinio sudarytojui ar pačiam kompozitoriui tikslesnę ortografinę sprendimą (natų grupavimas, balsų išdėstymas, pabalsių rašymas). Nuo natografo patirties ir profesionalumo priklauso patogus atlikėjams puslapių vertimas, faktūros įskaitomumas, viso leidinio kompaktiškumas. Nepriklausomybę atkūrusią Lietuvą pasiekė specializuotos kompiuterių programos natoms rinkti ir maketuoti. Iki tol visi lietuviškų natų leidiniai buvo

SAULIUS JONKUS

FORTEPIJONINIAI ANSAMBLIAI

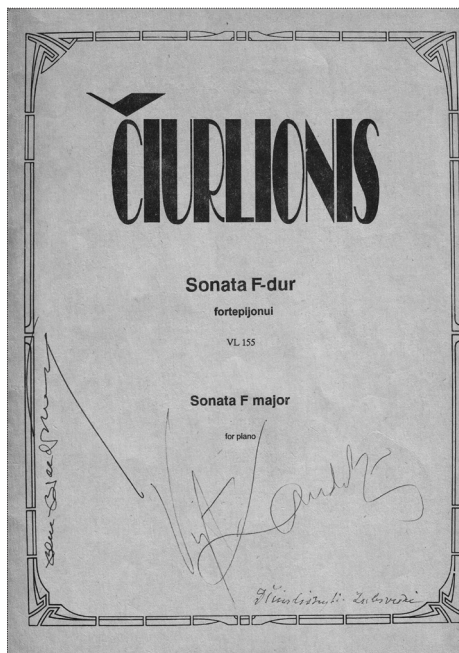

NEGREI, ŽEMAITISKAI, KIEK GREMEZDIŠKAI GEGUŽINĖ S. Jonkus

Saulius Jonkus. Fortepijoniniai ansambliai. Kaunas, apie 2000 m. Privati laida

rašomi ranka arba štapuojami. Bet ir atsiradus kompiuterinėms programoms vis dar pasitaiko ranka rašytų leidinių. Tai dažniausiai privačios laidos ne didesniais kaip 100 egz. tiražais.

Kompiuterinis natų rinkimas ir maketavimas šiuo metu yra populiariausias. Dažniausiai dirbama dviem programomis – „Finale“ ir „Sibelius“. Rezultatai yra pakankamai geri, netgi jei leidinys parengtas ir menčiau patyrusio natografo. Vieni pirmųjų Lietuvoje (apie 1992–1993 m.) natas kompiuteriu rinkti pradėjo melomanas Arūnas Raziūnas (programa „Score“) ir kompozitorius Algimantas Bražinskas (programa „Finale“). Vėliau į šią veiklą įsitraukė šių eilučių autorius (nuo 1994 m., programa „Finale“), dar vėliau šio darbo specifiką perprato ir natografijos paslaugas ėmė teikti muzikos akademijos ir kitų (ne aukštųjų) muzikos mokyklų absolventai (programomis „Finale“, „Sibelius“). Pirmasis kompiuteriu rinktas lietuviškų natų leidinys – M. K. Čiurlionio Sonata fortepijonui F-dur (natografas A. Raziūnas).

Sonata F-dur
Sonata F major

I

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis
VL. 155 (1898)

Allegro moderato

(p) (con anima)

(f)

(mp) (cresc.)

(f)

(ritard.)

©Spec. redagavimas Birutis Vainičaitė, 1993

Pirmasis kompiuteriu rinktas lietuviškų natų leidinys. Leidykla „Muzika“, 1993 m. Šio egzemplioriaus viršelyje – poeto Bernardo Brazdžionio, pianisto Vytauto Landsbergio ir Čiurlionio dukters Danutės Čiurlionytės-Zubovienės autografa

TIRAŽAI

Natų leidinių tiražai visuomet buvo mažesni už knygų tiražus. Sovietmečiu Lietuvoje knyga būdavo leidžiama tradiciškai kelių ar keliolikos tūkstančių tiražu, o natų leidiniai retai kada perkopdavo poros tūkstančius egzempliorių skaičių¹⁹. Remiantis Lietuvos bibliografijos suvestinėmis galima pastebėti, kad atkurtos nepriklausomybės metais ne pedagoginė literatūra tradiciškai spausdinama 1000 egz. tiražu (pirmas leidimas), o natų leidiniai atitinkamai ne didesniu 200 egz. tiražu. Pirmiausia šie skirtumai susidaro dėl mažos muzikinės bendruomenės ir jos kuklių bet specifinių poreikių ir dėl gerokai didesnės leidinio savikainos. Išskirtiniu atveju galėtume laikyti V. Kudirkos „Tautiškos giesmės“ leidimą 180 000 egz. tiražu 1989 m., bet tai veikia susiję su politinio gyvenimo pokyčiais, o ne su natų leidybos dėsningumais.

¹⁹ Lietuvos TSR spauda: valstybinė bibliografinė rodyklė, 1940–1955. Vilnius, 1964, t. 1, kn. 2;

Lietuvos TSR spauda: valstybinė bibliografinė rodyklė, 1956–1965. Vilnius, 1982, t. 2, kn. 2.

Atskirai reikėtų paminėti vieną socialinę blogybę, tiesiogiai veikiančią natų leidinių tiražus. Didelių tiražų leidėjai nesiryžta spausdinti dėl Lietuvoje masiškai paplitusio neteisėto natų kopijavimo. Nepaisant galiojančių įstatymų ir bandymų šviesti visuomenę, šis procesas dar nesuvokiamas kaip žalingas. Priešingai – muzikos pedagogų netgi palaikomas (iš vieno įsigyto leidinio kūriniai kopijuojami visai mokyklai). Pažymėtina, kad natų kopijavimas yra tapęs savotiška šešėlinės natų leidybos forma – kopijuoti kūriniai segami į sąsiuvinius ir platinami renginių metu ar atiduodami prekybai į Lietuvos knygynus. Lietuvoje šis reiškinys suklestėjo apie 1990–1995 m., kai šalį pasiekė daugiafunkciai kopijavimo aparatai, o popierius pradėtas pardavinėti natų leidiniams tinkamu A3 formatu. Situacija kiek normalizavosi, įstatymiškai įtvirtinus leidinio sąvoką (būtinai ISMN numeris, o tai susiję su įmonės registravimu), įvedus griežtesnius pedagogų atestacijos reikalavimus (kopijuoti leidiniai neįskaityti). Bet ir šiandien gana dažnai pasitaiko leidinių, kuriuos kopijavimo būdu savo lėšomis „išleidžia“ autoriai ar tokių leidinių sudarytojai. Tokie leidiniai niekur neregistruojami, oficialiai jie lyg ir neegzistuoja, bet jų galima aptikti knygynų lentynose ar bibliotekose. Visgi nelegalus natų kopijavimas nėra tik Lietuvos specifika, tai tarptautinė problema, ir šiam klausimui spręsti iki šiol nerasta nė vieno efektyvesnio būdo.

MUZIKOS LEIDINIŲ PLATINIMAS

Šiuo metu lietuviškų natų leidinių prekyba vykdoma per stacionarius knygynus ir išnešiojimo būdu. XIX a. natos būdavo parduodamos greta siuvimo reikmenų, ūkinių ir buitinių prekių, o vėliau nusistovėjo praktika natų leidinius pardavinėti greta knygų. XX a. viduryje įsikūrus pirmoms specializuotoms muzikos reikmenų parduotuvėms (pvz., Jono Karvelio prekybos namai), natos atsidūrė savo vietoje – greta muzikos instrumentų, plokštelių, gramfonų, knygų apie muziką ir muzikus. Tačiau muzikos, juo labiau natų knygynų tinklas Lietuvoje nesuformavo. Antai 1990 m. natomis prekiaavo visi didesni miestų ir rajonų knygynai (suprantama, skyrėsi asortimento įvairovė), o šiandien natomis nuolat prekiauja vienintelis knygynas „Nata“, įsikūręs Vilniuje²⁰. Kiti knygynai ar jų tinklai („Vagos“, „Pegaso“) išlaikė muzikos leidinių skyrelius, bet natos juose sudaro tik dalį asortimento – daugiausia vietos užima knygos apie muziką.

Pažymėtina, kad esant nedidelei ir specifinei natų paklausai, natomis prekiauti pradėjo muzikos ugdymo institucijose veikiančios raštinės reikmenų ir knygų kioskai. Vidiniai knygynėliai veikia trumpai, priklausomai nuo studijų / mokymosi tvarkaraščio / grafiko, siūlomi leidiniai daugiausia orientuoti į institucijos mokinių poreikius. Nacionalinėje M. K. Čiurlionio meno mokykloje veikiančios knygy-

nėlis prekiauja ne tik muzikine literatūra – ji netgi nesudaro didesnės asortimento dalies, – bet pirmiausia skirtas bendriems mokinių mokymo tikslams. Jame, pavyzdžiui, galima įsigyti visų raštinės reikmenų, mokomosios bendrojo lavinimo literatūros. Klaipėdos universiteto Menų fakulteto knygynėlis stengiasi pasiūlyti akademinėi bendruomenei tiek klasikinį muzikos repertuarą, tiek naujausius Lietuvoje pasirodančius leidinius apie muziką, monografijas, muzikos įrašus, taip pat Klaipėdos universiteto išleistas natas.

Greta pastovių knygynėlių Lietuvoje vis dar gyva išnešiojamoji prekyba natomis. Tai ypač specifinė veiklos sritis, ir ja pastoviau užsiimti gali tik gerai muzikos gyvenimo pulsą jaučiantis prekybininkas. Lietuvoje šia veikla jau ne vienerius metus plėtoja kompozitorius Rimantas Mikelskas. Pasinaudodamas ta situacija, kad Lietuvoje natų, ypač klasikinio pedagoginio repertuaro, niekas neleidžia, šiuos leidinius jis atsiveža iš Rusijos, kur knygų ir natų leidyba yra labai pigi, palyginti su Lietuva. Rusijoje leistos natos nėra geros poligrafinės kokybės, neretai keliančios abejonių dėl redakcinių dalykų, tačiau jos turi paklausą tarp pedagogų ir (pedagogams rekomendavus) tarp mokinių.

BIBLIOTEKOS

Muzikinės literatūros bibliotekos priskiriamos prie specializuotų bibliotekų. Jų atsiradimas susijęs su atitinkamu visuomenės poreikiu, tad šios bibliotekos pirmiausia yra formuojamos visų lygių muzikos mokyklose (vaikų muzikos mokykla, muzikos kolegija, aukštoji muzikos mokykla) bei specialiose institucijose – filharmonijose, mano kolektyvų bibliotekose (valstybinio choro, nacionalinio simfoninio orkestro). Apskričių bibliotekos, tenkinančios didesnio regiono visuomenės poreikius, taip pat tradiciškai turi muzikos skyrius. Sovietmečiu jos buvo komplektuojamos pagal to meto rašytas ir nerašytas taisykles – pirmiausia komplektuojami tarybinių kompozitorių kūriniai, mažiau dėmesio skiriama nacionalinei muzikai, užsienio leidyklų leidinių užsakymai labai ribojami. Šiandien visaverčio, bendruomenės poreikius atitinkančio fondo komplektavimą riboja finansinės bibliotekų galimybės. Neabejotinai šių fondų komplektavimas, klientų aptarnavimas ir viso skyriaus darbas būtų sėkmingesnis, jei šiuose muzikos skyriuose dirbtų muzikinį išsilavinimą turintys bibliotekininkai. Deja, muzikos bibliotekų darbuotojai Lietuvoje nerengiami. Vis dėlto Lietuvoje turime vienintelę (centrinę) muzikos biblioteką (skyrių), esančią nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos sudėtyje. Tai išsamiausias ir profesionaliausiai tvarkomas muzikos fondas Lietuvo-

20 Knygynas kelis dešimtmečius veikė adresu Gedimino pr. 64, priešais Lietuvos Respublikos Seimo rūmus, dabar persikėlė į Totorių g. 8.

je. Šis skyrius priklauso tarptautinei muzikos bibliotekų asociacijai (IAML – *International Association of Music Libraries*) ir yra gana aktyvus jos narys, reprezentuojantis Lietuvą. Nemažus ir vertingus fondus yra sukaupusios ir aukštųjų muzikos mokyklų bibliotekos. Ypač išsiskiria LMTA ir Klaipėdos universiteto fondai.

Taigi, apibendrintai galima teigti, kad muzikos leidinių bibliotekos Lietuvoje sudaro savitą bibliotekų grupę, tenkinančią specifinius muzikinės bendruomenės poreikius, tačiau jų komplektavimas ir darbuotojų kompetencija bei tokių darbuotojų rengimo sistema Lietuvoje yra pirmiausiai spręstini klausimai.

Išvados

Lietuviškų natų leidyba, palyginti su knygų leidyba, buvo ir yra marginalinė sritis. Vis dėlto lietuviškų natų leidyba natūraliai įsilieja į pasaulinį muzikos leidybos procesą ir pasižymi tomis pačiomis ypatybėmis, būdingomis Europos ir pasaulio natų leidybos praktikai. Čia ypač svarbus leidinių rengimo etapas, kur lemiamą įtaką daro ne tik kūrinio (leidinio) redaktorius, bet ir natografas. LNB duomenų bazėje šiuo metu suregistruota beveik 1400 pavadinimų muzikos leidinių, išleistų Lietuvoje po 1990 metų. Lyginant su ankstesniais laikotarpiais kasmet išleidžiamų leidinių pavadinimų skaičius išaugo. Taip pat labai išsiplėtė leidinių tiražų amplitudė – nuo keliolikos egzempliorių iki kelių dešimčių tūkstančių. Suprantama, ypač mažų ar ypač didelių tiražų leidiniai pasitaiko tik išimtiniais atvejais ir dažniausiai tai yra vienetiniai, proginiai leidiniai (pavyzdžiui, dainų šventės repertuaras, kuris spausdinamas masiškiausiai). Sistemingam muzikavimui skirtų leidinių tiražai tiesiogiai priklauso nuo muzikų bendruomenės poreikių.

Natūraliai susiformavusi Lietuvos muzikų bendruomenė sudaro tik apie 3 proc. visų gyventojų, bet ji yra pastovi, ir jos natų poreikis yra nuolatinis. Šios bendruomenės spektras rodo, kad didžioji jos dalis susijusi su edukacine veikla, tad ir natų poreikis Lietuvoje pirmiausia kyla iš edukacinių tikslų. Profesionalūs muzikai išsiskiria ne kiekiu, bet imlumu įvairaus tipo ir žanro natų leidiniams. Mėgėjų meno kolektyvų dalyviai ir jų vadovai, nors skaičiumi sudaro beveik pusę visų muzikų, nėra išrankūs natų leidiniams, neretai muzikuoja be jų (folkloro ansambliai, roko, džiazo kolektyvai). Taigi, struktūriniu požiūriu įvairi muzikų bendruomenė žanriškai ir tipologiniu požiūriu formuoja taip pat įvairų natų poreikį.

Remiantis Kauno muzikos mokyklų statistika, galima numatyti visai Lietuvai būdingas tendencijas, kokių natų pagal instrumentus paklausa yra didžiausia. Tai kūriniai fortepijonui (pedagoginė ir profesionalioji literatūra). Žinoma, tai susiję tiek su bendru fortepijonu skambinti besimokančių mokinių skaičiumi, tiek su europine tradicija – nuo XIX a. antros pusės fortepijonas tapo namų instrumentu, o jo techninės galimybės leidžia imituoti daugelį kitų instrumentų ar visą orkestrą.

Antroje vietoje yra vokalinė muzika – solo dainos ir choriniai kūriniai. Iš dominuojančių instrumentų galima išskirti ir smuiką, akordeoną, gitarą, kankles. Kitų instrumentų natų poreikis Lietuvoje nėra didelis (nesiekia 5 proc.).

Skirtingai nei nurodoma LNB pateiktame Lietuvos leidėjų sąvade, vien tik natų leidyba Lietuvoje šiuo metu nesiverčia nė viena leidykla. Bandymų steigti muzikos leidyklą būta ne vieno. Bet maža Lietuvos rinka ir palyginti silpna vartotojų perkamoji galia kol kas nesudaro prielaidų stambesnei ir stabiliau veikiančiai lietuviškų natų leidyklai. Po 1990 m. pasikeitusios ekonominio gyvenimo sąlygos paskatino natų leidyba užsiimti mažas įmones, pavienius leidėjus, ko nebuvo ankstesniais (ypač sovietiniu) laikotarpiais. Natų leidyba tapo įvairesnė tiek žanrinio, tiek tipologinio požiūriu. Tačiau šiandien natų leidyba yra daugiau savaiminio proceso rezultatas, nei strategiškai koordinuojama veikla. Dėl to publikuojant Lietuvos muzikinį paveldą susidaro akivaizdžių spragų ir netolygumų. Vienas iš sprendimų galėtų būti tinkamos strategijos šiuo klausimu suformavimas valstybiniu lygiu, pavyzdžiui imant kitas šalis (Lenkiją, Suomiją), kuriose nacionalinei kultūrai, kartu ir natų leidybai, dėmesio skiriama gerokai daugiau.

Literatūra ir šaltiniai

Literatūra

1. DRAŠUTIENĖ, Liucija. *Fortepijono metodikos tradicijos ir dabartis*. Vilnius, 2004. 262 p. ISBN 9986-503-46-9.
2. JASINSKAITĖ-JANKAUSKIENĖ, Inga; ŠPOKAITĖ, Jadžė; TRILUPAITIENĖ, Jūratė. Muzikos leidyklos. Iš *Muzikos enciklopedija*. Vilnius, 2003, t. 2, p. 523–525.
3. KUČINSKAS, Darius. Muzikos kūrinių redagavimas. Iš *Muzikos enciklopedija*. Vilnius, 2003, t. 2, p. 522–523.
4. KUČINSKAS, Darius. Lietuviškų natų leidyba. Iš *Lietuvos muzikos istorija*. Kn. 2: Nepriklausomybės metai, 1918–1940. Vilnius, 2009, p. 668–673.
5. *Leidėjas Jonas Petronis*. Sud. D. Kučinskas ir R. Misiukevičius. Kaunas, 2012. 192 p. ISBN 978-9955-03-722-4.
6. *Lietuvos TSR spauda*: valstybinė bibliografinė rodyklė, 1940–1955. Vilnius, 1964, t. 1, kn. 2.
7. *Lietuvos TSR spauda*: valstybinė bibliografinė rodyklė, 1956–1965. Vilnius, 1982, t. 2, kn. 2. 622 p.
8. ZUBRICKAS, Boleslovas. *Pasaulio lietuvių chorvedžiai*. Vilnius, 1999. 768 p. ISBN 9986-529-21-2.

9. ZUBRICKAS, Boleslovas. *Lietuvių kompozitoriai*. Vilnius: Vaga, 2004. 486 p. ISBN 5-415-01734-8.

Šaltiniai

10. *Baltische Orgelmusik aus zwei Jahrhunderten (1785–1950)*. Lillenthal; Bremen: Eres, 2000. 84 p. ISMN M-2024-2720-0.
11. ČIURLIONIS, M. K. *Fuga b-moll. Faksimilė ir urtekstas*. Red. D. Kučinskas. Kaunas, 2000. 20 p. ISMN M-706203-21-8.
12. ČIURLIONIS, M. K. *Kūriniai fortepionui*. Sud. S. Urbonas, red. R. Zubovas. Vilnius, 2012. Šaš. 1–6. ISMN 979-0-706199-00-9.
13. ČIURLIONIS, M. K. *Sonata fortepionui F-dur*. Red. B. Vainiūnaitė. Vilnius, 1993. 32 p.
14. KERNAGIS, V. *Natos*. Sud. A. Kulikauskas. Vilnius, 2011, t. 1, 223 p. ISBN 979-0-76194-00-4; t. 2, 230 p. ISBN 979-0-706194-01-1.
15. *Klavyrinė XVII amžiaus Lietuvos muzika*. Sud. J. Trilupaitienė. Vilnius, 2004. 260 p. ISBN 9986-638-45-3.
16. *Lek gervelė*. Sud. A. Česienė. Kaunas: Tautinės kultūros centras, 2004. 28 p. ISMN M-706244-08-2.

Summary

The article is dedicated to analyze the Lithuanian music score publishing after the Restitution of Independence of Lithuania (1990). After the specification of the concept of music publishing (publishing of musical compositions, not books about music) it is analyzed according to the main aspects of book analysis – the typology and genres of publications are discussed in it as well as technical and artistic design. Music publishers and music libraries are also assessed and the structure of music community is revealed together with its specific needs. The conclusion is drawn that music publishing in Lithuania has always been a marginal but very important part of a cultural life in a country. On the other hand, there have never been enough prerequisites to establish a long-acting music publishing house because of a small market and weak purchasing power of musical community in Lithuania. Since 1990, about 1400 published music titles have been calculated (according to the data basis of the National Library). The average number of music titles published per year is growing comparing with previous periods. The number of published copies varies from several copies up to 50000. There are only exceptional editions published with an especially small or an extreme number of copies (for example, music repertoire for the National Song Festival is printed with a maximum number of copies). Some small and private publishers started publishing music after 1990. Traditionally they publish only some titles per year. However, they have enlarged music repertoire with different editions according to the type, genre or instrument. The music publisher Jonas Petronis (1911–2005) can be mentioned as an exception – he published more than 100 titles. Today music publishing is regarded as a self-contained process rather than a strategically coordinated one. As a result, there are obvious gaps and unevenness in the current publishing landscape of the Lithuanian musical heritage.

Įteikta 2014 m. balandžio mėn.